

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

פְּרֻשֶׁת הַשְּׁבוּעַ לַאֵה תשע"ט

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

מה זה חיים אַרוּכִים? (כלי דגש)

הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

בשבת האחרונה ברך עם ישראל את ברכת החודש, לקראת ראש חודש אלול הבעל"ט בשבת הקרובה, ולמחרתו ביום ראשון. בחלק מבתי הכנסת אמרו את הנוסח: "ותתן לנו חיים אַרוּכִים" (כמופיע בסידור רינת ישראל), בחלק מן הקהילות אמרו את הנוסח: "ותתן לנו חיים אַרוּכִים", ללא דגש (כמופיע בסידור קורן). ננסה להבין את הנוסח הפחות ברור, מה פירוש אַרוּכִים? (ללא דגש).

כמעט בכל קהילות ישראל, שרים בכניסת שבת שיר שכולו כיסופי גאולה, את שירו של רבי שלמה אלקבץ, תלמידו וידידו של רבי יוסף קארו "המחבר", לכה דודי לקראת כלה. חלק מהשיר מבוסס על נבואת הנחמה של ירמיהו:

"לִכְּן כָּל אֲכִלְיָה יֵאָכְלוּ וְכָל צָרִיף כָּלֵם בְּשָׂבִי יִלְכוּ וְהָיוּ שְׂאִסְיָה לְמִשְׁפָּה וְכָל בְּזוּיָה אֲתָן לְבוֹ: כִּי אֶעֱלֶה אֶרְכָּה לָךְ וּמִמְכֹּתֶיךָ אֶרְפָּאָךְ נֶאֱמַר יִלְקָן כִּי גִדְּתָה קְרָאוּ לָךְ צִיּוֹן הִיא דָרַשׁ אֵין לָהּ: פֶּה אָמַר יִלְקָן הַנְּנִי שָׁב שְׁבוֹת אֶהְיֶי יַעֲקֹב וּמִשְׁפָּנְתֵי אֶרְחָם וְנִבְנָתָה עִיר עַל תְּלָה וְאֶרְמוֹן עַל מִשְׁפָּטוֹ יֵשֵׁב" (ירמיהו ל' טז-יח).

מפסוקים אלה עולה הקשר הברור בין ארוכה ומרפא: "כִּי אֶעֱלֶה אֶרְכָּה לָךְ וּמִמְכֹּתֶיךָ אֶרְפָּאָךְ". לפי זה ברור, כי חיים ארוכים פירושו חיים מבורכים בבריאות. עם המסקנה הזו נוכל להבין פרשיה נוספת שנדרשה על ידי חז"ל.

מיד לאחר הבשורה הקשה: "וְנִדְוָד הִגִּיד לְאִמְרֵי אֲחִיתֶפֶל בְּקִשְׁרִים עִם אֲבִשְׁלוֹם", דוד לא נשבר והוא נשען על ד' אלקיו ומתפלל: "וַיֹּאמֶר דָּוִד סֶכֶל נָא אֵת עֲצַת אֲחִיתֶפֶל יִלְקָן" (שמואל ב' ט"ו לא). הקב"ה נענה לתפילתו: "וַיְהִי דָוִד בָּא עַד הָרֹאשׁ אֲשֶׁר יִשְׁתַּחֲוֶה שָׁם לְאַלְהִים וְהִנֵּה לִקְרָאתוֹ חוֹשֵׁי הָאֶרֶץ קְרוּעַ כְּתָנָתוֹ וְאֶדְמָה עַל רֹאשׁוֹ" (שם לב). חושי היה האיש שסיכל את עצת אחיתופל. במדרש (שוח"ט תהילים ג' ג) מובא: "ר' יהודה ור' נחמיה ורבנן, חד אמר למה נקרא שמו חושי הארכי, שהיה מארכי דוד (שהיה שר וגדול בממשלת דוד, כמבואר בדברי הימים א' כ"ז לג) וְחוֹשֵׁי הָאֶרֶץ רַע הִמְלִיךְ (בהתבסס על משמעות הביטוי ביוונית), וחד אמר שעל ידו נתבססה מלכות בית דוד, ועל ידו נתקנה מלכות בית דוד (ולא נקטעה במרד אבשלום, בהתבסס על משמעות הביטוי בעברית - ארוך), וחד אמר על שם עירו נקרא".

בעקבותיו פירש הרד"ק: "על שם מקומו נקרא כן, והוא הנזכר בנחלת בני יוסף "אל גבול הארכי עטרות" (יהושע ט"ז ב)". האברבנאל הביא מדרש נוסף (שוח"ט מזמור נ"ה): "כיון שראהו אמר ליה יש ארוכה (=מרפא) למכתי".

יתכן שניתן להציע זאת גם כפרשנות נוספת לדעה השניה במדרש (הקודם) שעל ידו נתקנה ונתרפאה מלכות דוד מהשבר הנורא של מרד אבשלום.

לכל הפירושים, הופעתו של חושי מיד לאחר ה"בשורה" כי גם אחיתופל בקושרים, היא אכן אירוע מכונן. חושי הוא אכן זה שהפר את עצת אחיתופל הטובה והציל את דוד.

זוהי גם תרופה, זהו חיזוק של הצטרפות שר חשוב ופתיחת פתח להמשך מלכות דוד. גם אם מדובר בשם של מקום, יש בכך בשורה טובה, שהרי מישהו חשוב מבני יוסף הצטרף אל תומכי דוד שבא משבט יהודה. ברור נוסף של הדברים יופיע, בע"ה, בקרוב בספרי: "צפנת שמואל, מלכות דוד".

הבה נתפלל, כי נמשיך לחזות בעינינו את התגשמות הכסופים של גדולי צפת, לפני למעלה מחמש מאות שנה, והקב"ה יעלה ארוכה לכל מה שעדיין מכאיב לנו.

לעיין ר' אליהו מרזל ז"ל נלביע חי באייר תשע"ו	לעיין הרב ישראל רוזן זצ"ל נלביע י"ג בחשוון תשע"ח	לעיין ר' מאיר ז"ל בן יחזקאל שרגא ברכפלד	לעיין מרת שרה ונגרובסקי ע"ה בת ר' משה זאב נלביע י' בתמוז תשע"ד	לעיין הרב אשר וסרטיל ז"ל נלביע ט' בכסלו תשס"ט
לעיין הרב שלמה מרזל זצ"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלביע י' באייר תשע"א	לעיין הרב ראובן אברמן זצ"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלביע ט' בתשרי תשע"ו	לעיין דוד צבי טרנסקי ז"ל בנם של יצחק ונעמי הי"ו נלביע כ"ח באייר	לעיין גבי אסתר שמש ע"ה נלביע כ' באב תשע"ז	לעיין מר שמואל שמש ז"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלביע י"ז בסיוון תשע"ד
לעיין מרים שטרן ע"ה, נלביע בה' באב תשע"ט		לעיין אברהם קליין ז"ל, נלביע בל"ג בעומר תשע"ט		
לעיין הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד				

הלכה פסוקה

תקצירים מתוך פסקי דין - רשת בתי הדין 'ארץ חמדה גזית'

עורך: הרב הדיין עקיבא כהנא, חוקר במכון משפט והלכה בישראל.

ספק בחתימת ערבות לטובת מלוה

'ארץ חמדה גזית' ירושלים / טבת תשע"ז / תיק 76033

דיינים: הרב חיים בלוך, הרב עמוס ראבילו, הרב יאיר וסרטייל

המקרה בקצרה: התובעים הם בעלי עסק לחלפנות כספים וניכיון שיקים (ציינג'ר), אחי הנתבע ניהל ישיבה והיה מגיע לצורך פריטת המחאות דולריות שקיבל מחו"ל. במשך הזמן הוא הגיע פעמים רבות, ופרט המחאות בשווי של כ-100 אלף ₪ בשבוע. לאחר תקופה מסוימת התובעים ביקשו ערבות על אחד השיקים, וסוכם שהנתבע שהוא אחיו של מנהל הישיבה, יהיה ערב. לאחר כחצי שנה אחי הנתבע קרס מבחינה כלכלית, ונותר חייב סכום של כמה עשרות אלפי ₪ לתובעים. התובעים טוענים שהנתבע הוא ערב לכל חובותיו של אחיו, בגלל שעל סמך הערבות הם נתנו לו הלוואות. אף שהערבות נחתמה על שיק מסוים, היא היתה גם עבור הלוואות נוספות. לטענת הנתבע הוא הודיע בפירוש שהוא ערב אך ורק על השיק המסוים שעליו חתם, אף שאחיו הלווה היה סבור שמדובר בערבות קבועה.

פסק הדין: תביעת התובעים נדחתה.

נימוקים בקצרה:

1. פרשנות חוזים

במקרה שלפנינו יש מחלוקת כיצד לפרש את כתב הערבות. הנתבע טוען שמדובר על ערבות נקודתית לשיק אחד ואילו התובעים טוענים שמדובר על ערבות מתמשכת. כלל נקוט בידינו ש"יד בעל השטר על התחונה", כלל זה מבוסס על הדין הידוע: "המוציא מחבירו עליו הראיה". אמנם, הרשב"א (ו, קנח, הובא בסמ"ע מב, כז) והרמ"א (חו"מ מב, י) הביאו מקרים שבהם לא אומרים דין זה. מהרשד"ם ביאר שאם המשמעות ברורה כדברי בעל השטר אזי ידו על העליונה, ואין לחשוש לפירושים דחוקים. אמנם במקרה שבו הלשון אינה ברורה אלא רק נוטה לצד אחד, יש מחלוקת בפוסקים. כך גם לגבי ערב יש לחייב אותו רק כאשר הלשון מפורשת (ערוך השלחן חו"מ קלא, ו) וכך משמע מהשולחן ערוך (חו"מ קלא, ה) ובשו"ת הבי"ח (ג) הוסיף שגם במקרה שהלשון נוטה לדעת בעל השטר, אין לפרש שזה ערבות.

2. מחלוקת בין מלווה ולווה לגבי היקף ערבות

ברור שאם ערב לא התכוון להתחייב הוא אינו מתחייב גם אם המלווה הבין אחרת. במקרה זה, מהדברים שכתב הנתבע כשחתם על הערבות לא ניתן להוכיח באופן חד משמעי שהוא התכוון לקבל על עצמו ערבות לכל השיקים שיינתנו על ידי אחיו, ולכן על פי הכלל "יד בעל השטר על התחונה" יש לזכותו. כמו כן כיון שיש עד שמחזק את פרשנות הנתבע יש להוסיף אותו כראייה לטובתו (כדברי הרשב"א בתשובה ו, קנח). אמנם, גם ללווה וגם לתובעים היה ברור שמדובר בערבות קבועה, כמו כן ברור שהעובדה שהלווה שהוא אחיו של הערב היה פורט שיקים באופן קבוע היתה ידועה לערב. למרות זאת, אין די בכך כדי להוכיח שהערב קיבל על עצמו ערבות קבועה, לכן הוא פטור.

3. תוקף ערבות כשהלווה היתה ניתנת גם בלעדיה

דעת אחד מהדיינים שכיון שחייב ערבות חל גם בגלל שהמלווה נותן את כסף ללווה על סמך הערב, במקרה שבו המלווה נתן את כסף גם בלי הערב, הערב לא משתעבד. מכח זה הרב ברוך פרנקל (עטרת חכמים אהע"ז כז) פטר אדם שהתחייב כערב קבלן לנדוניה, משום שהחתונה היתה מתקימת גם בלעדי הערבות. אם כן במקרה שלנו כיון שהתובעים הלוו ללווה במשך זמן רב ללא ערב, לא ניתן לומר ש"על אמונתו" של הערב הלוו לו. אולם, לדעת הרוב, כיון שבשלב מסוים התובעים ביקשו ערב, הרי שמאותו זמן הם הלוו רק בגלל אמונתו של הערב.

4. אחריות ערב לסייע למלווה לגבות את כספו

אף שהערב פטור מתשלום, יש לו אחריות לנסות לעזור למלווה לגבות את כספו, כפי שכתב בטור חו"מ סי' קלא. והסביר הסמ"ע שהסיבה היא בגלל שיש סיכוי גבוה יותר שהערב יצליח להוציא את החוב מהלווה. בשו"ת תשורת שי (תי) הסביר שהטעם הוא משום שיש כאן גרמא, בגלל שההלוואה ניתנה בהסתמך על הערב, ולכן יש כאן מעין חיוב לצאת ידי שמיים שצריך הערב לקיים.

למעבר לפסק הדין

<p>לע"נ שלמה דוד בן זלמן ושרה אבנית ז"ל נלבי"ע סיון תשע"ט</p>	<p>לע"נ רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג</p>	<p>לע"נ חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלבי"ע ז' בתשרי תשע"ה</p>	<p>לע"נ סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלבי"ע כ"ד בחשוון תשע"ח</p>
<p>לע"נ גב' לוריין הופמן ז"ל</p>		<p>לע"נ נורמן רוסק נלבי"ע בכ"ב באב לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד</p>	

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ד)

Paris, France

פריז, צרפת
תמוז, ה'תשנ"ה

הפריית אלמנה בזרע בעלה לאחר מותו

שאלה

אלמנה שמת בעלה אחרי מחלה ארוכה, בלי בנים והיא שכולה וגלמודה. הבעל הניח זרע במקרה בבית חולים. האשה הנ"ל הבטיחה לבעלה שאחר מיתתו - תופרה ע"י הזרע. האם אין איסור בקיום הבטחתה? האם יש איסור לכתחילה שהבן או הבת הנולדים יהיו יתומים מאב? האם הענין רצוי?

תשובה

מושג המשפחה הכולל אב, אם וילדים הינו בסיסי ביותר מבחינה תורנית. מצוות רבות וחשובות, כגון מצוות תלמוד תורה או מצוות סיפור יציאת מצרים, נכתבו בתורה דווקא בהקשר ליחסי אב ובנו¹. על כן יש לטפח ולעודד את חיזוק המשפחה היהודית, שהרי היא יסוד מוצק ואזן קודש בבניין היהדות.

גם המושג חיי אישות בקדושה וטהרה קשור בטבורו במושג המשפחה. אין להפריד בין שני דברים אלה גם אם אין קשר ישיר של סיבה ותוצאה ביניהם, ויש להתנגד בכל תוקף להפרדתם.

ברם, יחד עם זכותם של ההורים - חובת האב והרצון הטבעי של האם - ללדת ילדים, קיימת גם זכותו של הילד - להיוולד, לכתחילה, בתוך משפחה בעלת שני המרכיבים היסודיים, אב ואם, ועל כן יש להשתדל, עד כמה שאפשר, שילדים יולדו במציאות כזו, ורק כזו. ואכן ישנן מדינות שבהן החוק אוסר ביצוע הזרעה מלאכותית מטעמים אלה.

מצוינו בתורה שבכתב, ואחר כך גם בתורה שבע"פ, בהלכה ובאגדה, עד כמה חשוב הוא שהורים יפקדו בזרע של קיימא, עד כדי כך שהותר איסור כרת של אשת אה, ובלבד שיקום זרע לאח המת², אך גם זאת אך ורק במסגרת המשפחה החדשה-הישנה³ שנוצרת ע"י הייבום.

לא מצוינו מקור לכך שיש לעודד הולדת ילדים ע"י האלמנה אחר מות בעלה שלא בדרך של הקמת משפחה, אך גם לא מצוינו איסור פורמאלי לכך שאלמנה תהרה ע"י שימוש בזרע של בעלה המת, ולא מצוינו איסור פורמאלי להוליד ילדים במשפחה חד-הורית.

לפי זה, בשאלה עדינה כגון זו שיש בה מרכיבים נוספים, והם גמילות-חסד עם החיים - האלמנה, ואולי גם בחינת "חוטרא לידה ומרה לקבורה"⁴, וגם חסד עם המתים - האב המת, שזאת הייתה בקשתו, ובפרט במקרה דנן כאשר בשל גילה, סיכוייה של האשה להתחתן מחדש וללדת הם קטנים, לא נוכל לאסור זאת עליה, אם תתקש האשה על כך⁵.

עם זאת מצוה על הרב לנסות לעודד את האשה שלא ללכת בדרך זו, אלא לנסות להתחתן מחדש ולהתפלל שהקב"ה יזכה אותה ואת בעלה להקים משפחה נאמנה בישראל על בסיס של קדושה וטהרה. ובכל מקרה צריך הרב לשקול לגופו של עניין, והכול לפי ראות עיני הדיין.

בנוסף לכל האמור לעיל, יש להסביר לאשה ולהבהיר לה הבהר היטב את הבעיות הפסיכולוגיות והחברתיות ואת המשא הנפשי הכבד שהיא עומדת להטיל על כתפיו של הילד, שיוולד כתוצאה ממעשיה, שכן "כבר הורה זקן" - מרן הגר"ש ישראל - שילד שכזה לא מתייחס אחר הנפטר, לא לעניין יוחסין ולא לעניין ירושה, וגם אינו פוטר את האשה מחליצה כאשר יש לנפטר אחים שהיו עמו בעולמו⁶.

¹ דברים ו, כא; יא, יט ועוד.

² על כן רוב הפוסקים רואים מעשה חסד בכל עזרה להורים להוליד ילדים, ומכאן גם הנטייה ללכת לקולא בשאלות-הלכה במקרים אלה.

³ על כן אין צריך קידושין מחדש במקרה של יבום.

⁴ יש מקום לדון בשאלה, אם אמנם יורשי הבעל יורשים גם את הזכויות על הזרע של הנפטר, שהרי אם כן, יש בכוחם לעכב את האישה מלבצע את ההפריה, אלא אם כן תוכיח, שזאת צוואתו של הבעל, כי אז מצוה עליהם על היורשים לקיים דברי המת, וצ"ע.

⁵ עיין גמי' יבמות (סה ע"ב) ושו"ע אבן העזר (סי' קנד סעיף ו).

⁶ א. ניתן להוסיף שספק הוא, אם תוכל להינשא מחדש במשך כ"ד חדשים מאז לידת הילד, עיין בשו"ע אבן העזר (סי' יג סעיף יא) לגבי פנויה מזנה, וצ"ע.

ב. בכל מקרה שיש צורך בחליצה, יש לערוך את החליצה קודם פעולת ההפריה.

ג. עיין בדבריו ב"קובץ תושבע"פ לג" (הוצאת מוסד הרב קוק תשנ"ב), עמ' מד-מו הובא בסוף התשובה הקודמת, וכן פסק הגר"ש אויערבך בקובץ

"נועם" (כרך א ע' קנה, הובא ב"נשמת אברהם" חלק ג, עמ' י-יא).

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:

הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך info@eretzhemdah.org

מתפללים לרפואתם השלימה של:

רפאל יצחק בן חנה
מאיר בן דינה ציפורה
נתנאל אילן בן שיינא ציפורה
יוסף (יוסי) בן חנה
שרה בת שלמית
אליעזר יוסף בן חנה ליבא
יפה בת רחל יענטע
נחמה צביה בת שושנה בריינא
חנה שרה בת שושנה הינדה יהודית

ניר רפאל בן רחל ברכה
יצחק אייזיק בן חיה אסתר
יאיר מנחם בן יהודית חנה
רפאל ישי בן צפורה פייגא
רועי משה אלחנן בן ג'ינה דב'רה
דוד חיים בן סרח
מאירה בת אסתר
ליליאן בת פורטונה
רוחמה רחל בת שושנה
בתוך שאר חולי עם ישראל

יהודה בן חיה אסתר
דוד חיים בן רסה Rassa
יוסף בן רחל חלילי
נתנאל בן שרה זהבה
יוסף בן סרח
נעמי בת אסתר
רבקה רינה בת גרונה נתנה
ברכה בת מרים רחל
איילת חן בת שלמית